

DEMOKRASİ VE
TOPLUMSAL HAREKETLER
NEOLİBERALİZMİN ÖTESİNDE DEMOKRASİYİ
YENİDEN DÜŞÜNMEK

YAVUZ YILDIRIM

YAVUZ YILDIRIM

Adana Erkek Lisesi (2000), Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü (2004) mezunu. Radikal demokrasi üzerine teziyle Hacettepe Üniversitesi'nde yüksek lisansını (2006) tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'ndeki doktorasını küreselleşme karşıtı hareket ve Sosyal Forumlar üzerine yazdığı tezle bitirdi (2012). Bu çalışma çeşitli değişikliklerle *Sosyal Forum'dan Öfkeli'ler'e* (İletişim Yayınları) adıyla basıldı. *Birikim*, *Birgün*, *Radikal İki*, *bianet* gibi mecralarda yazıları yayımlandı. Ayrıca *Adana Futbolu* (Mustafa Uçar ile birlikte) ve *Mağlubu Anlatmak* (İslam Çupri Seçme Yazıları, cilt 3, Barış Karacasu'yla birlikte) kitaplarının derleyenlerindedir. Halen Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	
DEMOKRASİYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK NEDEN GEREKLİ?	13
I	
DEMOKRATİK SİYASETİN KURULUŞU VE MEKÂNLARI	20
1. Siyasal Olan, Özneleşme ve Gündelik Hayat Arasındaki İlişki	22
2. Ortak Olan ve Demokrasi	29
3. Kentsel Alanda Siyaset	34
4. Vatandaşlık ve Aidiyet	43
5. Neoliberal Dönemde Demokrasiyi Genişletmek	49
2	
LİBERAL DEMOKRASİ DIŞI ARAYIŞLAR	55
I. POPÜLİZM VE DEMOKRASİ	60
2. Demokrasiyi Tabana Yaymak: Popülist Sol – Syriza ve Podemos Örnekleri	65
3. Demokrasiyi Daraltmak: Sağ Popülizm – PiS, Fidesz, 5 Yıldız, AfD Örnekleri	75
4. Otoriter Demokrasi: Melez Rejimler Tartışması	96
3	
2010 SONRASI PROTİSTOLARDA DEMOKRASİ TARTIŞMASI	101
1. Arap Baharı	104
2. ABD/Avrupa: İşgal Et Hareketi	109

3. İspanya: Öfkeliiler	111
4. Brezilya: Haziran Günleri	113
5. ABD: Siyahların Hayatı Değerlidir	115
6. Fransa: Geceleri Ayakta / Sarı Yelekliler	116
7. Lübnan: Çöp Eylemleri	119

SONUÇ	
SİYASALIN KURUCU ÖGESİ DEMOKRASİ	123

KAYNAKÇA	131
----------	-----

DİZİN	141
-------	-----

GİRİŞ

DEMOKRASİYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

NEDEN GEREKLİ?

En eski siyasal tartışma konularından biri olan demokrasi, binlerce yıldır gündemde yerini koruyor. Siyaseti var eden çeşitli örgütlenme biçimlerinin meşruiyeti azalsa bile –veya belki de bu sayede– demokrasi kavramı çekiciliğini bir türlü kaybetmiyor. Ortak hedefler uğruna bir araya gelen bireylerin gerçekleştirdiği kolektif eylemler ve bu eylemlerin uzun dönemli yansımaları olan toplumsal hareketler, yeni örgütlenme biçimlerini aramaya ve üretmeye devam ediyor. Kavrama yüklenen farklı anlamlar, yöneltilen eleştiriler ve karşı çıkışlar, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de demokrasiyle ilgili analizlerin doğrudan veya dolaylı gündemini oluşturuyor. Demokrasinin ne olduğu ve nasıl uygulanacağı eksenli tartışmalar ile yakın dönemde farklı coğrafyalarda yükselen toplumsal hareketler ve kitlesel eylemler, siyasal karar alma süreçlerinde halkın rolünü bize yeniden hatırlatıyor.

Peki, demokrasi bugün ne anlama geliyor? Halkın yönetimini var eden usuller ve ilkeler bugün neden yetersiz görülüyor? Demokrasi bir teknik mi yoksa siyasal bir ilke mi? Yakın tarihli toplumsal hareketler, bu sorulara verilen cevapları güncelleyerek kavramın yeni yüzyıldaki biçimini de belirliyor. Bu yeniden üretim sürecinde demokrasinin her zaman güçlenerek değil, biçim değiştirerek ya da alanı daralarak ilerlediğini söylemek mümkün. Kavramın tanımına ve nasıl uygulanacağına dair soruların daha kötümser ve umutsuzca cevaplandırıldığını görmek, toplumsal ve siyasal açıdan parlak bir gelecek tasavvur etmeyi zorlaştırıyor. Bu nedenle

demokrasiyi içine düştüğü rutinden çıkarmak ve yeniden ele alıp yerli yerine oturtmak gerekiyor.

Bu kitap demokrasinin bugün ne anlama geldiğini, nasıl yorumlandığını, hangi yeni sıfatlarla tartışıldığını hem teorik hem de somut ve güncel örnekler üzerinden analiz etmeyi amaçlıyor. Son yıllarda yükselişe geçen popülizm tartışmaları ile 2010'dan sonra gelişen toplumsal hareketler ekseninde yapılan tartışmalar, bu kitabın en önemli güzergâhları olacak. Yakın dönemde ekonomik krizler ve karar alma mekanizmalarının teknikleşmesi ekseninde geliştirilen post-demokrasi ve post-siyaset eleştirilerine karşı kolektif eylemlerin geliştirdiği demokratik çerçeve irdelenecek.

Demokrasi kavramı Antik Yunan'dan bu yana farklı biçimlerle algılanıp uygulanageldi. Bu itibarla farklı ön adlarla anılarak yeniden biçimlendirildi. Demokrasinin ne olduğu, bu ön adlarla çoğu zaman sınırlayıcı biçimde anlaşıldı. Belli bir pratik tanıma sıkıştırılan demokrasinin neliğini belirlemeye yönelik normatif arayış, 20. yüzyılın ikinci yarısında Jürgen Habermas, Giovanni Sartori, David Held gibi siyaset felsefecileri tarafından çeşitli sentezler üzerinden geliştirildi. Bu tartışmaların devamında Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun radikal demokrasi tanımları 1990'lardan itibaren bu alana teorik açıdan yapılan en önemli müdahale oldu.

2000'lerin başından itibaren Michael Hardt ve Antonio Negri'nin küresel hegemonyanın mevcut durumu içinde toplumsal mücadeleler eliyle demokrasiyi tarihsel ve düşünsel kökleri üzerinden sorguladığı çalışmaları da bu alanın önemli eksenlerinden biri oldu. *İmparatorluk*, *Çokluk* ve *Ortak Zenginlik* üçlemesinde ortaya konan gündem, devamında *Duyuru* ve *Meclis* kitaplarıyla geliştirilirken, elinizdeki kitap gibi birçok çalışmaya da ilham veren önemli bir teorik ve pratik tartışma alanı da yarattı. Ayrıca Jacques Ranciere'in Antik Yunan'dan itibaren felsefi kökleriyle analiz ettiği demokrasinin sınırlı yorumlarına dair eleştirel perspektif de bu çalışmaya yön veren bir diğer önemli eksen. Payı olmayanların

payını alması ve sayılması için verdiği mücadele, siyasalın sınırlarını genişletmeye devam ediyor. Keza Alain Badiou'nun hakikat, olay ve felsefe arasında kurduğu bağlar ile hem 1968 hem Arap Baharı gibi güncel olaylarla demokrasiyi radikal biçimde yeniden ele alması bu çalışma için yol göstericidir. Bu düşünürlerin çeşitli farklılıklarını ve karşılıklı eleştirilerini dikkate alarak kurulacak ortak noktalar ve bağlantılar, çağdaş siyaset felsefesinin demokrasiyi yeniden tanımlamak için sunduğu en geniş çerçevedir. Bu düşünürlerin kavramları üzerine inşa edilecek demokrasi düşüncesi bu kitap boyunca siyasalın kurucu ögesi olarak görülecektir.

İyi işleyen piyasanın demokrasiyi geliştireceği düşüncesi 1970'lerden itibaren, sosyalist demokrasi modeline karşı kodlanan bir görüştür. Bu bakış açısında demokrasi, bir seçme prosedürü olarak siyasal kurumların şekillenmesini sağlar ve görevi orada biter; ondan sonrası temsilcilerin ve uzmanların elinde işleyen siyasa sürecidir. Demokrasi, devlet mekanizmasının işleyişi için halktan onay alma işine indirgendikçe kapitalizmin alanı genişlemiş ve onun "doğruları" demokrasiyi belirlemeye başlamıştır. Sosyal demokrasi parantezine alınmış liberal demokrasi, refah devleti uygulamalarıyla 1970'lere kadar İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini toparlamaya çalıştı. Refah devleti aracılığıyla kapitalizmin verdiği tavizler, 1970'lerin ekonomik dönüşümüyle beraber geri gitmeye başladı. Demokrasi, artık kapitalizmin varlığı için gerekli bir koşul olmaktan çıkıp çoğu zaman onu tıkayan bir engel olarak görüldü. Bu eleştiri 1968 hareketlerinden beri dile getirilse de bu gidişatın nasıl durdurulacağına dair bir teori geliştirilemedi. Elbette bu yeni bir tespit değil. 1990'lardan bu yana liberal demokrasiyi farklı biçimlerde yeniden düşünme çabaları olmuştur ve bu çabalar katılımcı demokrasi, güçlü demokrasi, radikal demokrasi gibi önemli alanları doğurmuştur. 2000'lerden itibaren küreselleşme karşıtı hareketin merkezinde de benzer bir soru yer almıştır: Demokrasiyi nasıl daha demokratik hâle getirebiliriz? Özellikle 11 Eylül'den

sonra güvenlikçi bakış açısının güçlenmesiyle beraber demokrasi tartışması bireysel özgürlüğün yeniden düşünülmesiyle birlikte ele alınmaya başladı. Güvenlik karşısında özgürlüğü savunmak, demokrasiyi savunmak ve geliştirmekle aynı şey olarak görülmeye başladı.

Demokrasinin yeniden hatırlanması, onun siyasal köklerinin de sorgulanmasıdır. Demokrasiyi tercihte bulunma prosedürü ve kararların alınması olarak görmek sınırlayıcı bir yorum olacaktır. Demokrasinin genişlemesinin sosyalizme yarayacağı düşüncesi, bu sınırlamayı gerekçelendiren temel düşüncedir. Sıradan insanın siyaset yapmak istemeyeceği, onun rasyonel birey olarak tercihlerini yaptıktan sonra özel alanında kalacağı tespiti, liberal dünyayı kuran temel savdır. Böylece özgürlük, tercih özgürlüğüne indirgenmiş ve özel alandaki mutluluğa bağlanmıştır. Fakat demokrasinin yeniden gündeme gelmesi böylesi bir birey anlayışının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu yine 1968’te başlamış bir sürecin kapitalizmin bugünkü yeni koşullarında yeniden ele alınmasını gerektirir. Devamında birey-devlet ilişkilerini kuran yurttaşlık kurumunun neoliberalizmin etkisiyle müşteriye dönüşmesi ve tüketimin her şey hâline gelmesi sorunuyla karşı karşıyayız. Demokrasi de temsilcilerin tüketilmesi anlamında bir ürün hâline gelmiştir. Bireyin siyasal özne olarak yeniden düşünülmesiyle beraber bu öznenin devletle olan ilişkisinin, yani yurttaşlığı bugünün ekonomik ve kentsel dinamikleriyle birlikte ele alınması gereklidir.

Dolayısıyla demokrasiyi yeniden ele alma fikri, bireyin gündelik hayattan itibaren şekillendirici rolünü merkez alarak önce bulunduğu alanı ve devamında kamusal ilişkileri şekillendirmesiyle aşamalı şekilde ilerler. Bu sayede demokrasi kuralları ve prosedürleri bütünü olmanın ötesine geçip siyasal bir biçim alabilir. Gündelik hayatta şekillenen tartışmalar, dışarıda bırakılanların payını almak istemesi ve bu amaçla ortaya çıkan güncel toplumsal hareketler, bir araya geliş süreçleriyle yeniden düşünülen kamusalılık gibi kavramlar,